

Είδη γραμματισμών, εισαγωγή στην ιστορική εκπαίδευση και τεχνολογίες της πληροφορίας.

Κυριακή Φαρδή

Δρ. ΠΤΔΕ-ΑΠΘ

E-mail: kyrfardi@gmail.com

Περίληψη

Το κείμενο αυτό αποτελεί μία θεωρητική προσέγγιση της έννοιας των πολυγραμματισμών και της επίδρασής της στο σύγχρονο πρωτοβάθμιο σχολείο και στη βαθμίδα εισαγωγής του, το νηπιαγωγείο. Υποστηρίζει ότι η έννοια αυτή ανοίγει τον επιστημονικό διάλογο για την εισαγωγή του ηλεκτρονικού και ιστορικού γραμματισμού στο νηπιαγωγείο ως ένα πρώιμο στάδιο εισαγωγής των παιδιών στην ιστορική εκπαίδευση και στις σύγχρονες τεχνολογίες της πληροφορίας. Ο σκοπός του κειμένου είναι να υπογραμμίσει τη σημασία της σχέσης αυτών των ειδών γραμματισμού με τις σύγχρονες εκπαιδευτικές προσεγγίσεις στο νηπιαγωγείο, την εστίαση στην ανάπτυξη δεξιοτήτων και ικανοτήτων για τα παιδιά νηπιαγωγείου και πρώτων τάξεων δημοτικού σχολείου με την εισαγωγή στην ιστορική εκπαίδευση. Συνδέει τις τεχνολογίες της πληροφορίας και την ένταξή τους στο πρωτοβάθμιο σχολείο με την προσχολική αγωγή και εκπαίδευση και με ένα συγκεκριμένο επιστημονικό πεδίο, την ιστορία.

Λέξεις-Κλειδιά: Προσχολική αγωγή και εκπαίδευση, γραμματισμός, πολυγραμματισμοί, επιστημονικός γραμματισμός, ιστορικός γραμματισμός, εισαγωγή στην ιστορική εκπαίδευση, τεχνολογίες της πληροφορίας, ηλεκτρονικός, ψηφιακός γραμματισμός.

Πολυγραμματισμοί και είδη γραμματισμών στο σύγχρονο πρωτοβάθμιο σχολείο.

Ο «πρώιμος γραμματισμός» («early literacy», Gee, 2003, σ. 38 έως 41 και Nutbrown, 2006, σ. 34,) ως όρος παραπέμπει σε εκπαιδευτικές στρατηγικές και διαδικασίες οι οποίες ενδιαφέρονται να αναπτύξουν ικανότητες και δεξιότητες στα παιδιά από τα πρώτα βήματά τους στο πρωτοβάθμιο σχολείο, από το νηπιαγωγείο. Συνδέεται με αντιλήψεις που διερευνούν την εφαρμογή μεθόδων και εργαλείων διαφορετικών από τα παραδοσιακά μοντέλα εκπαίδευσης, με βασικό αιτούμενο την δημιουργική αξιοποίηση των κοινωνικών αλλαγών που συντελούνται παγκόσμια, τις τελευταίες δεκαετίες, μετά από την ραγδαία ανάπτυξη των τεχνολογιών της πληροφορίας.

Το σχολείο της «ύστερης νεωτερικότητας» επηρεάζεται από τις κοινωνικές μεταβολές που διαμορφώνονται από το ρόλο των μέσων μαζικής ενημέρωσης και του πολιτισμού της εικόνας (Πλειός, 2005, σ. 411). Η έννοια του «γραμματισμού» (literacy) συνδέθηκε, αρχικά, με την κριτική ικανότητα σχετικά με τη γλώσσα (Ματσαγγούρας, 2007, σ. 22 και Χατζησαββίδης, 2002, σ. 43). Ωστόσο, η ανάπτυξη του πολιτισμού της εικόνας εμπλούτισε αυτή την έννοια με άλλες σημασίες. Η «εικόνα» ως αποτέλεσμα της επεξεργασίας της με τη

βοήθεια των τεχνολογιών της πληροφορίας και ως μέσο μεταφοράς και διακίνησης νοημάτων, διαμέσου της ραγδαίας ανάπτυξης των μέσων μαζικής ενημέρωσης και μορφών τέχνης που συνδυάζουν το λόγο και την κινούμενη εικόνα, όπως ο κινηματογράφος, άνοιξε νέους ορίζοντες στους τρόπους επικοινωνίας των ανθρώπων σε παγκόσμιο επίπεδο. Το νόημα και οι σημασίες των γραπτών κειμένων ή του προφορικού λόγου εμπλουτίζονται με μορφές και φόρμες μιας εικονιστικής μεταποίησης της πραγματικότητας η οποία κατέχει μια σημαντική θέση στη σύγχρονη καθημερινή ζωή είτε διαμέσου της τηλεοπτικής μεταφοράς της (σε όλα τα είδη των τηλεοπτικών εκπομπών και σε όλα τα τηλεοπτικά κανάλια διεθνώς), είτε διαμέσου της διάδοσης της χρήσης του διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης.

Στη σύγχρονη διεθνή βιβλιογραφία αναφέρονται ποικίλες σημειωτικές μορφές (modes) γραμματισμού, όπως η κίνηση, ο ήχος, οι χειρονομίες, τα χρώματα κ.ά. οι οποίες συμμετέχουν στη διαδικασία δημιουργίας νοήματος και ανήκουν σε μία ολότητα, στην περίπτωση που συνδέονται λειτουργικά με τον προφορικό και γραπτό λόγο και με όλα τα συστατικά του στοιχεία (Jewitt, 2008, σ. 247). Η διεύρυνση της έννοιας και η συσχέτιση του λόγου με άλλα στοιχεία έφερε στο προσκήνιο τους όρους «πολυγραμματισμοί» και «πολυτροπικότητα» (multiliteracy, multimodality), έτσι ώστε να αναφερόμαστε και σε άλλα είδη γραμματισμού εκτός από τον γλωσσικό (Baguley & Pullen & Short, 2010, σ. 4). Η επίγνωση ότι ο/η δάσκαλος/α και το σύγχρονο σχολείο δεν είναι ο μοναδικός φορέας μεταβίβασης πληροφοριών και γνώσεων αυξάνει το ενδιαφέρον της επιστημονικής συζήτησης για τους πολυγραμματισμούς και την δυναμική ένταξη και ανάπτυξη αντικειμένων όπως η πληροφορική και οι υπολογιστές στην εκπαιδευτική διαδικασία από τα πρώτα χρόνια της ζωής των παιδιών στο πρωτοβάθμιο σχολείο, από το νηπιαγωγείο.

Επιστήμη και γραμματισμός.

Μία μικρή αναδρομή στις θεωρίες της μάθησης που αναπτύχθηκαν κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα αρκεί για να αντιληφθούμε τη σημασία που δίνουν στην επίδραση του κοινωνικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος στην ανάπτυξη της σκέψης των παιδιών. Ήδη, από το 1934 ο Vygotsky («ιδρυτής» θα λέγαμε της «κοινωνικοπολιτιστικής θεωρίας της νόησης» που υποστηρίχτηκε στη συνέχεια από άλλους ερευνητές όπως ο Leont'ev, ο Luria κ.ά. και μετά τα μέσα του 20ου αιώνα διαδόθηκε στη δύση και επηρέασε παρόμοια θεωρητικά σχήματα και ερευνητές, Lima, 1995, σ. 491, Δαφέρμος, 2002, σ. 170) επισήμανε τη σημασία του κοινωνικού περιβάλλοντος στην ανάπτυξη της γλώσσας και της σκέψης των παιδιών. Ο Vygotsky αναφέρθηκε, επίσης, στην ανάπτυξη των εννοιών στη σκέψη των παιδιών, τις οποίες διαχώρισε σε «καθημερινές» ή «αυθόρμητες» και σε «επιστημονικές» (Vygotsky, 1993, σ. 211) οι οποίες καλλιεργούνται και εξελίσσονται στην σκέψη των παιδιών κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Τις δύο τελευταίες δεκαετίες του 20ου αιώνα ερευνητές γνωστοί στην διεθνή βιβλιογραφία με τον όρο «νέο-Πιαζετιανοί» (Suizzo, 2000, σ. 847) διεύρυναν την θεωρία σχετικά με την ανάπτυξη της σκέψης του παιδιού σε στάδια (θεωρία Πιαζέ) μελετώντας και άλλους παράγοντες που επιδρούν στη νοητική ανάπτυξη εκτός από τους βιολογικούς. Οι θεωρήσεις των «νέο-Πιαζετικών» αναγνωρίζουν τη σημασία των κοινωνικών παραγόντων στην ανάπτυξη της σκέψης των παιδιών και προσθέτουν στις εποικοδομητικές θεωρίες της

μάθησης (constructivism) την επίδραση του περιβάλλοντος, το βαθμό κοινωνικοποίησης του παιδιού, τα προσωπικά συναισθήματα και δυνατότητες, τον τρόπο πρόσληψης εννοιών.

Η παραδοχή των θεωριών της μάθησης ότι η γνωστική ανάπτυξη είναι ευαίσθητη στις περιβαλλοντικές και εκπαιδευτικές εμπειρίες και ότι οι επιστημονικές έννοιες αναπτύσσονται στη σκέψη των παιδιών κατά την διάρκεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας μας επιτρέπει να αναφερθούμε στη σημασία ενός είδους γραμματισμού που αφορά τα επιστημονικά αντικείμενα, τον «επιστημονικό γραμματισμό» («science-literacy», Hanauer, 2006, σ. 16 και Yore & Treagust, 2006, σ. 293). Ο «επιστημονικός γραμματισμός» είναι μία διαδικασία εισαγωγής των παιδιών όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης στη δομή των επιστημονικών αντικειμένων, στις έννοιες και στο σύστημα των βασικών αρχών τους.

Σημαντικά σημεία ανάπτυξης αυτού του είδους γραμματισμού κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας είναι (Hanauer, 2006, σ.16):

- Η κατανόηση του ρόλου της απόδειξης και του εμπειρικού πειραματισμού.
- Η διεύρυνση των αντιληπτικών ικανοτήτων (αναγνώριση, χρήση και αξιοποίηση πολλών και ποικίλων πηγών πληροφοριών, ώστε να αναπτυχθούν ικανότητες επίλυσης προβλημάτων).
- Η κατανόηση της σημασίας των σταδίων που διαδέχεται το ένα το άλλο στην επιστήμη ως μία διαρκώς εξελισσόμενη διαδικασία.
- Η ανάπτυξη της συστηματικής παρατήρησης.
- Η ανάπτυξη της συμπερασματικής (επαγωγικής) σκέψης.
- Η εστίαση στην διερεύνηση νοητικών κατασκευών και δομών.
- Η ανάπτυξη «παραδοσιακών» ικανοτήτων γραμματισμού (ανάγνωσης και γραφής, προφορικού λόγου, ορθογραφίας, έκφρασης, κατανόησης διαφορετικών ειδών κειμένου).

Παρατηρώντας τα σημεία αυτά διακρίνουμε ότι ο «επιστημονικός γραμματισμός» αξιοποιεί σημαντικά στοιχεία των επιστημών με στόχο την ανάπτυξη δεξιοτήτων και ικανοτήτων στη σκέψη των παιδιών. Στοιχεία όπως η συστηματική παρατήρηση, η απόδειξη, ο τρόπος σκέψης που παράγει συμπεράσματα (επαγωγική και παραγωγική σκέψη) είναι βασικά εργαλεία για την ανάπτυξη όλων των επιστημών. Αυτά τα στοιχεία, σύμφωνα με την οπτική του «επιστημονικού γραμματισμού» θεωρούνται ως σημεία ανάπτυξης της σκέψης των παιδιών, ώστε η πραγματικότητα και ο κόσμος γύρω τους να συλλαμβάνονται και να αναπτύσσονται διαμέσου ενός δημιουργικού και κριτικού τρόπου σκέψης. Το ενδιαφέρον που προκύπτει σχετικά με την εισαγωγή του «επιστημονικού γραμματισμού» στο πρωτοβάθμιο σχολείο και στο νηπιαγωγείο εντοπίζεται ακριβώς σ' αυτήν του την ιδιότητα: δεν εστιάζει τόσο στο περιεχόμενο των επιστημών, δηλαδή στις γνώσεις και στις πληροφορίες (χωρίς, βέβαια, να υποβιβάζει τη σημασία τους), όσο στις δεξιότητες και ικανότητες που αποκτά ένα άτομο όταν ασχολείται με την επιστήμη, δηλαδή στον τρόπο σκέψης, αντίληψης και κατανόησης του κόσμου.

Η επιστήμη είναι ένα πεδίο στο οποίο δομούνται και εκφράζονται θεωρίες άμεσα συνδεδεμένες με την κοινωνία σε τοπικό και παγκόσμιο επίπεδο. Η καλλιέργεια και

ανάπτυξη του «επιστημονικού γραμματισμού» σε όλες τις βαθμίδες του σχολείου συνδέεται άμεσα με την ανάπτυξη του λόγου και της σκέψης των παιδιών, στοχεύει στο να αναπτύξει ικανότητες και δεξιότητες σχετικά με το πώς να διερευνούν τον κόσμο γύρω τους και το πώς να μαθαίνουν («μεταγνωστικές» ικανότητες, Μπότσας, 2007, σ. 39 και Yore & Treagust, 2006, σ. 291) και φέρνει σε επαφή τα παιδιά με τη δομή και τις βασικές αρχές των επιστημονικών αντικειμένων.

Εισαγωγή στην ιστορική εκπαίδευση και ιστορικός γραμματισμός

Η έρευνα σχετικά με τον «επιστημονικό γραμματισμό» στο πρωτοβάθμιο σχολείο στρέφεται στη μελέτη πολλών και ποικίλων παραγόντων όπως η ανάπτυξη ικανοτήτων για τη συστηματική παρατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος διαμέσου της απόδειξης και των σταδίων που αυτή ακολουθεί, η επιστημονική γλώσσα και η κατανόησή της, η ζωή και διασύνδεσή της με την επιστήμη, η σχέση της επιστήμης με την τεχνολογία κ.ά. (Hanauer, 2006, σ. 30, 31). Στην παρούσα εργασία θα συμπληρώσουμε ότι ο «επιστημονικός γραμματισμός» αφορά και άλλα επιστημονικά πεδία εκτός από όσα έχουν ως αντικείμενό τους την παρατήρηση της φύσης και του φυσικού περιβάλλοντος, όπως αυτά των κοινωνικών επιστημών και πιο συγκεκριμένα της ιστορίας ως επιστημονικού αντικείμενου.

Ο ιστορικός γραμματισμός στο πρωτοβάθμιο σχολείο εισάγει αντιλήψεις σχετικά με την προσέγγιση του ιστορικού παρελθόντος οι οποίες αναφέρονται σε δεξιότητες και ικανότητες που μπορούν να αποκτήσουν τα παιδιά, ώστε αφενός να γνωρίσουν στοιχεία, φαινόμενα, γεγονότα του πολιτισμού και της κοινωνίας τους που υπήρχαν στο παρελθόν και αφετέρου να μπορέσουν να κατανοήσουν τους παράγοντες με τους οποίους συντελείται το ιστορικό παρελθόν στο παρόν των παιδιών. Σημαντικά σημεία ανάπτυξης του ιστορικού γραμματισμού στο πρωτοβάθμιο σχολείο είναι (Ρεπούση, 2007, σ. 402): 1) η κατανόηση της ιστορίας ως επιστήμης αναφοράς και του επιστημολογικού της πυρήνα, της δομής της, 2) η γνώση και η κατανόηση της σημασίας ιστορικών γεγονότων και φαινομένων, 3) η εξοικείωση με διερευνητικές μεθόδους, η ανάπτυξη της ικανότητας επίλυσης προβλήματος, η ανάπτυξη κριτικών δεξιοτήτων και ικανοτήτων όπως η αξιολόγηση της πληροφορίας και η ανάπτυξη συμπερασματικής, επαγωγικής σκέψης και 4) η ανάπτυξη γλωσσικών δεξιοτήτων, ώστε το ιστορικό κείμενο να συνδέεται με την ικανότητα της σκέψης και την κατανόηση σχετικά με ό,τι διαβάζεται και γράφεται.

Η εισαγωγή των παιδιών νηπιαγωγείου και πρώτων τάξεων δημοτικού σχολείου στην ιστορική εκπαίδευση μπορεί να θεωρηθεί ως ένα πρώιμο στάδιο ιστορικού γραμματισμού. Οι κύριοι λόγοι ανάπτυξης ιστορικού γραμματισμού στο νηπιαγωγείο και στις πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου μπορούν να συνοψιστούν στους εξής: 1) η γνωριμία των παιδιών με το ιστορικό παρελθόν αναφέρεται στο ελληνικό αναλυτικό πρόγραμμα για το νηπιαγωγείο ως μέρος της μελέτης του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος (ΦΕΚ 304/τ. Β'/03, σ. 4322, 4323), 2) εμπλουτίζονται οι ιδέες και αναπαραστάσεις των παιδιών σχετικά με το ιστορικό παρελθόν και αποκτούν γνώσεις, ικανότητες και δεξιότητες οι οποίες ενισχύουν το νοητικό τους υπόβαθρο, ώστε να κατανοούν την ιστορική γλώσσα, την ιστορική αφήγηση, το περιεχόμενο του μαθήματος της ιστορίας σε μεγαλύτερες τάξεις του πρωτοβάθμιου σχολείου, 3) καλλιεργούνται δεξιότητες και ικανότητες σε άλλους τομείς ανάπτυξης όπως η γλώσσα, η κοινωνικοποίηση, η διερεύνηση και παρατήρηση του κόσμου διαμέσου της

διατύπωσης ερωτημάτων, της επίλυσης προβλημάτων, της αναζήτησης απαντήσεων και λογικών συμπερασμάτων.

Ο πρώιμος ιστορικός γραμματισμός παρουσιάζει ένα σημαντικό στοιχείο διάκρισης σε σχέση με τον ιστορικό γραμματισμό σε μεγάλες τάξεις του πρωτοβάθμιου σχολείου (μετά την τρίτη δημοτικού). Αναφέρεται σε μορφές γραμματισμού χωρίς τη χρήση σχολικού εγχειριδίου, οπότε η εισαγωγή των παιδιών στο ιστορικό παρελθόν συντελείται με τρόπους και μεθόδους διαφοροποιημένους από την παραδοσιακή διδασκαλία διαμέσου ενός συγκεκριμένου και δεδομένου κειμένου. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι έννοιες των πολυγραμματισμών και της πολυτροπικότητας βρίσκουν σ' αυτά τα πρώιμα στάδια εκπαίδευσης το προνομιακό τους πεδίο, αφού μία άλλη σειρά από φόρμες (modes) αξιοποιούνται με σκοπό να έρθουν τα παιδιά σε επαφή με το ιστορικό παρελθόν, καθώς δεν είναι, ακόμη, σε θέση να αναλύσουν και να κατανοήσουν ένα γραπτό κείμενο. Τέτοιες φόρμες είναι η εικόνα, ο συνδυασμός κινούμενης εικόνας και ήχου, οι κινήσεις και εκφράσεις φυσικών προσώπων (χειρονομίες και εκφράσεις προσώπων που καλούνται στο σχολικό χώρο για να καταθέσουν την προσωπική τους μαρτυρία), εκφραστικά μέσα τα οποία υπάρχουν ποικίλα και άφθονα σε διάφορες μορφές τέχνης (π.χ. τα είδη κούκλας από το κουκλοθέατρο, φυσικοί τρόποι αναπαράστασης εικόνας με το σώμα από το θεατρικό παιχνίδι κ.ά.)

Στο πλαίσιο του πρώιμου ιστορικού γραμματισμού έχουμε τη δυνατότητα να αναπτύξουμε συγκεκριμένα στοιχεία ως σημεία εισαγωγής των μικρών παιδιών στην ιστορική εκπαίδευση (Φαρδή, 2013, σ. 411 έως 420). Η προσέγγιση της έννοιας του ιστορικού χρόνου με κατάλληλο για την ηλικία των παιδιών τρόπο αποτελεί από μόνη της μία εισαγωγική μέθοδο στην ιστορική εκπαίδευση. Κατάλληλοι τρόποι προσέγγισης της έννοιας για τα παιδιά αυτής της ηλικίας θεωρούνται η ανάπτυξη σχετικού λεξιλογίου για το χρόνο (χρήση γενικών λέξεων που αναφέρονται σε γενικές εκφράσεις για το χρόνο), η τοποθέτηση γεγονότων σε σειρά, η συνειδητοποίηση της αρχής της μέσης και του τέλους μια αφήγησης, η προσέγγιση του ιστορικού χρόνου διαμέσου της διαδοχής των γενεών, η δημιουργία χρονικών περιόδων, η χρήση και αξιοποίηση χρονικών γραμμών, η αξιοποίηση προσωπικών αναπαραστάσεων, εμπειριών και ιδεών από το βιωμένο από τα ίδια τα παιδιά παρελθόν.

Το ιστορικό παρελθόν αποκαλύπτεται στο παρόν διαμέσου των ιχνών που οι ανθρώπινες ενέργειες και πράξεις αφήνουν στο χρόνο. Τα ίχνη αυτά αποτελούν τις πηγές οι οποίες έχουν διάφορες μορφές και είδη. Είδη πηγών είναι: 1) αντικείμενα τέχνης και καθημερινής ζωής (μουσειακά αντικείμενα, αντικείμενα καθημερινής χρήσης), 2) γραπτές πηγές (γραπτά κείμενα και κάθε άλλο ίχνος ως μέρος του γραπτού λόγου), 3) ηλεκτρονικές πηγές (όλες οι πηγές που υπάρχουν σε λογισμικά εκπαιδευτικής χρήσης, πολυμεσικές εφαρμογές, στο διαδίκτυο), 4) ηχητικά ντοκουμέντα (τραγουδία, ραδιοφωνικές εκπομπές, ηχογραφημένες ομιλίες πολιτικών κ.ά.), 5) οπτικά ντοκουμέντα (κάθε είδους ντοκουμέντα με εικονιστική μορφή ανεξάρτητα από την αρχική τους μορφή), 6) οπτικοακουστικά ντοκουμέντα (πηγές που συνδυάζουν εικόνα και ήχο, για παράδειγμα κινηματογραφικές και τηλεοπτικές πηγές), 7) πηγές του τοπίου (κάθε σημείο του τόπου που συνδέεται με το ιστορικό παρελθόν), 8) προφορικές μαρτυρίες (προσωπικές αφηγήσεις από συνέντευξη ή από ελεύθερη αφήγηση), 9) πίνακες και γραφήματα (κατάλογοι, στατιστικά έγγραφα κ.ά.) (Ρεπούση, 2004, σ. 313 έως

328). Η γνωριμία, παρατήρηση και διερεύνηση πηγών στο νηπιαγωγείο και στις πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου αποτελεί ένα, ακόμη, στοιχείο ανάπτυξης πρώιμου γραμματισμού με πολλές ευκαιρίες και δυνατότητες πρόσβασης στο ιστορικό παρελθόν και αξιοποίησης των ποικίλων μορφών των πηγών στην διδακτική αίθουσα.

Οι τεχνολογίες της πληροφορίας και η ενσωμάτωση των υπολογιστών στην εκπαιδευτική διαδικασία από το νηπιαγωγείο προσφέρουν ένα δυναμικό εργαλείο για την ανάπτυξη του πρώιμου ιστορικού γραμματισμού. Αποδίδουν προστιθέμενη αξία στις εκπαιδευτικές δραστηριότητες με ιστορικό προσανατολισμό που σχεδιάζονται και εφαρμόζονται στο νηπιαγωγείο και στις πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου τόσο γιατί ενισχύουν και εμπλουτίζουν τα διάφορα είδη γραμματισμού, όσο και γιατί δημιουργούν γέφυρες ανάμεσα στο παρόν των παιδιών και το ιστορικό παρελθόν.

«Ηλεκτρονικός ιστορικός γραμματισμός» και νηπιαγωγείο.

Η ένταξη και η ανάπτυξη των τεχνολογιών πληροφορίας στο σύγχρονο σχολείο έστρεψαν το ενδιαφέρον των ερευνητών και του επιστημονικού διαλόγου σε νέα είδη γραμματισμού όπως ο «ψηφιακός», «πληροφοριακός», «πληροφορικός» γραμματισμός, ο γραμματισμός στα μέσα μαζικής ενημέρωσης («media literacy»), ο οπτικός γραμματισμός («visual literacy») (Τζιβιάς, 2011, σ. 34-35). Η σύζευξη ιστορικού και ψηφιακού γραμματισμού μας δίνει εργαλεία και δυνατότητες προσέγγισης του ιστορικού παρελθόντος. Ο ηλεκτρονικός ιστορικός γραμματισμός (στο ίδιο, σ. 35) ανοίγει νέους δρόμους αξιοποίησης των σύγχρονων τεχνολογιών της πληροφορίας και δημιουργεί ανάγκες ανάπτυξης ικανοτήτων και δεξιοτήτων που αφορούν τη χρήση του διαδικτύου, την αξιοποίηση ηλεκτρονικών εργαλείων για τη συγκέντρωση και την ανάκληση ιστορικών πληροφοριών, την αξιοποίηση πολυμεσικών εφαρμογών, τη δημοσιοποίηση και επικοινωνία της ιστορικής σύνθεσης.

Στο νηπιαγωγείο ο «πρώιμος ιστορικός ηλεκτρονικός γραμματισμός» είναι ένας τομέας που συνάδει με τις σύγχρονες παιδαγωγικές τάσεις για την προσχολική αγωγή και εκπαίδευση τόσο στην Ελλάδα όσο και διεθνώς. Το ελληνικό αναλυτικό πρόγραμμα για το νηπιαγωγείο προτείνει τη σχέση του μικρού παιδιού με την πληροφορική διαμέσου της ανάπτυξης θετικών συνηθειών και στάσεων σε σχέση με τη χρήση του υπολογιστή και την παιδαγωγική αξιοποίησή του καθώς και με την ενημερότητα που μπορούν να έχουν τα παιδιά για τις δυνατότητες και τη λειτουργία του υπολογιστή σ' αυτήν την ηλικία (ΦΕΚ 304/τ. Β'/03, σ. 4334, 4335). Ωστόσο, είναι ένας τομέας ο οποίος πολύ σπάνια αναφέρεται στην ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία, ίσως επειδή βρίσκεται, ακόμη, στα πρώτα στάδια ανάπτυξής του.

Σχετικές προτάσεις εκπαιδευτικών προγραμμάτων αναφέρονται στην προσεχτική χρήση του διαδικτύου και την δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων με κεντρικό άξονα την αξιοποίηση ιστοσελίδων για τη γνωριμία των μικρών παιδιών με μνημεία-σύμβολα, την γνωριμία τους με την πολιτισμική κληρονομιά και το ιστορικό παρελθόν (Pardes, 2002, σ. 8). Οι προτάσεις αυτές συνδυάζουν αφενός την γνωριμία των παιδιών νηπιαγωγείου με τη χρήση του διαδικτύου και την ανάπτυξη καλών πρακτικών και συνηθειών σχετικών με τη χρήση του υπολογιστή και αφετέρου το σχεδιασμό και την εφαρμογή εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων με ιστορικό προσανατολισμό για την προσχολική αγωγή και εκπαίδευση.

Συμπεράσματα

Οι πολλαπλές και ποικίλες δυνατότητες των τεχνολογιών της πληροφορίας (πολυμεσικές εφαρμογές, εφαρμογές εικονιστικής πραγματικότητας, το διαδίκτυο κ.ά.) προσφέρουν σύγχρονα εργαλεία σχεδιασμού και εφαρμογής εκπαιδευτικών προγραμμάτων με ιστορικό προσανατολισμό στην εισαγωγική βαθμίδα της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, στο νηπιαγωγείο και στις πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου. Η διεύρυνση του όρου «γραμματισμού» στη σύγχρονη εκπαίδευση, η έννοια των «πολυγραμματισμών», του «επιστημονικού γραμματισμού» και του «ηλεκτρονικού ιστορικού γραμματισμού» ανοίγουν ένα πεδίο επιστημονικής συζήτησης και έρευνας το οποίο αφορά το σύγχρονο νηπιαγωγείο. Η ανάπτυξη εκπαιδευτικών σεναρίων προς την κατεύθυνση αυτή, ίσως και η ανάπτυξη ειδικών εκπαιδευτικών λογισμικών, θα ενισχύσει την επιστημονική συζήτηση και έρευνα και θα προσφέρει εκπαιδευτικές ευκαιρίες στα μικρά παιδιά για την καλύτερη μετάβασή τους στο δημοτικό σχολείο και την ανάπτυξη δεξιοτήτων και ικανοτήτων που θα διευκολύνουν την κατανόηση ειδικών διδακτικών αντικειμένων όπως η ιστορία.

Βιβλιογραφία

Baguley, M., Pullen, D. & Short, M. (2010). Multiliteracies and the new world order. In L. Darren, L. Pullen & D. Colle (Eds), *Multiliteracies and technology enhanced education. Social Practice and the global classroom* (pp 1-13). New York: Hershey.

Βυγκότσκι, Λ. (1993). *Σκέψη και Γλώσσα* (Α. Ρόδη, Μτφρ.). Αθήνα: Γνώση.

Δαφέρμος, Μ. (2002). *Η πολιτισμική-ιστορική θεωρία του Vygotsky. Φιλοσοφικές, ψυχολογικές, παιδαγωγικές διαστάσεις*. Αθήνα: Ατραπός.

Gee, J. P. (2003). A sociocultural perspective on early literacy development. In Neuman, S. & Dickinson, D. (Eds), *Handbook of early Literacy Research*. (pp 30-42). New York: The Guilford Press.

Hanauer, D. (2006). *Scientific discourse. Multiliteracy in the classroom*. London, New York: Continuum.

Jewitt, C. (2008). Multimodality and Literacy in School Classrooms. *Review of Research in Education*, 32, pp 241-267.

Lima, E. S. (1995). Vygotsy in the International Scene: A Brief overview. *Anthropology & Education Quartely*, 26(4), pp 490-499.

Ματσαγγούρας, Η. (2007). Σχολικός Εγγραμματισμός. Έννοια, Σπουδαιότητα και Προσεγγίσεις. Στο Η. Ματσαγγούρας (Επιμ.), *Σχολικός Εγγραμματισμός* (σελ. 17-67). Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.

Nutbrown, C. (2006). *Key concept in early childhood education and care*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.

Pardes, L. (2002). *My favorite American monument*. San Bernardino: Score.

Πλειός, Γ. (2005). *Πολιτισμός της εικόνας και εκπαίδευση. Ο ρόλος της εικονικής ιδεολογίας*. Αθήνα: ΠΟΛΥΤΡΟΠΟΝ.

Ρεπούση, Μ. (2007). Ιστορικός εγγραμματισμός. Σχολικά Εγχειρίδια Ιστορίας. Στο Η. Ματσαγγούρας (Επιμ.), *Σχολικός Εγγραμματισμός* (σελ. 393-419). Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.

Μπότσας, Γ. (2007). *Μεταγνωστικές διεργασίες στην αναγνωστική κατανόηση παιδιών με και χωρίς αναγνωστικές δυσκολίες: «Μεταγιγνώσκουν», κίνητρα και συναισθήματα που εμπλέκονται*. (Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος, 2007). Ανακτήθηκε 11 Ιανουαρίου 2015 από http://users.sch.gr/gbotsas/pdfs/Botsas_PhDs.pdf

Ρεπούση, Μ. (2004). *Μαθήματα ιστορίας. Από την ιστορία στην ιστορική εκπαίδευση*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Suizzo, M. (2000). Social-emotional and cultural contexts of cognitive development: Neo-Piagetian Perspectives. *Child Development*, 71 (4), 846-849.

Τζιβάς, Α. (2011). *Διδακτικές διαδρομές της ψηφιακής ιστορίας στο σχολείο*. Θεσσαλονίκη: Γράφημα.

ΦΕΚ 304/13-03-03, τ Β'.

Φαρδή, Κ. (2013). *Ιστορία και προσχολική αγωγή: Από τα αναλυτικά προγράμματα στις εκπαιδευτικές εφαρμογές*. (Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, 2013). Ανακτήθηκε 6 Ιανουαρίου 2014, από <http://invenio.lib.auth.gr/record/133433/files/GRI-2013-11486.pdf>.

Χατζησαββίδης, Σ. (2002). *Η γλωσσική αγωγή στο νηπιαγωγείο. Δραστηριότητες για την καλλιέργεια της επικοινωνιακής ικανότητας και του γραμματισμού*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

Yore, L. & Treagust, D. (2006). Current realities and future possibilities: Language and science literacy-empowering research and informing instruction. *International Journal of Science Education*, 28 (2-3), 291-314.